овог рада свакако спада јасан и логичан приступ, заснован на великом броју употребљених извора, њихова детаљна анализа, те умереност и такт у примени модерних теоријских концепата. Вештачка сегрегације одређених тема, извесни проблеми структуре, честа понављања већ изнете материје, као и оклевање да се оде даље од непосредних закључака које пружа читање извора, слабије су стране рада. У ове нажалост спада и библиографија. Следећи негативан тренд, који је последњих година постао општи, литература коју Кампа користи је, уз врло мали број изузетака, искључиво на енглеском језику. То је несрећна околност јер је управо идеја слободе у старој Грчкој последњих година била предмет вредних и подстицајних радова на немачком, француском, италијанском и другим језицима. Коришћење радова на овим језицима би несумњиво учинило најновију монографију још потпунијом, богатијом и боље утемељеном. Али та прилика је пропуштена.

Немања Вујчић
Филозофски факултет
Универзитет у Београду

UDC 903.6(37)(049.32)

ТЕКСТУАЛНА АРХЕОЛОГИЈА НЕСТАЛОГ СПОМЕНИКА
Nathan Badoud, *The Colossus of Rhodes. Archaeology of a Lost Wonder*, Oxford University Press, Oxford 2024; xxii + 269.

Колос са Родоса је највећа статуа подигнута у антици. Висине око 70 дорских лаката (око 33 или 34 m), био је виши од Нероновог колоса у Риму и достизао око 2/3 висине модерног Кипа слободе у Њујорку, два споменика која је директно инспирисао. Колос је представљао Хелија, бога-заштитника града Родоса и требало је да представља вечно подсећање на победу Рођана над освајачком армијом Деметрија Полиоркета (305–304. г. пре н. е.). Градња споменика је започета десетак година после опсаде, под вођством готово непознатог Хареса из Линда. Колос је симболизовао јединство и слободу Рођана, али и њихову снагу и моћ. Стајао је поносно мање од шест деценија, када је срушен у великом земљотресу (између 228. и 226. г. пре н. е.) који је уништио велики број грађевина на острву. Како се налазио на светом земљишту, за обнову је била потребна божанска сагласност. Она, међутим, није дата: пророчиште у Делфима је пресудило да Колоса не треба поправљати и поново подизати, и тако је и било.

Траг који је овај споменик оставио у каснијој књижевности, предању и колективној свести изузетан је и потпуно несразмеран кратком периоду постојања статуе. Већ у најранијем папирусном фрагменту који спомиње идеју седам светских чуда, он се налази међу њима. У ствари, предање, забуне и маштовите досетке су у толикој мери контаминирали наше зна-

ње о овом споменику да су чак и неки стручни радови – о популарним да и не говоримо – испуњени неодрживим тврдњама, које немају основа у античким изворима. Колос се није налазио у луци, нити је стајао раширених ногу, испод којих су пролазиле лађе, нити је пао у воду. Није био шупаљ, у себи није имао степениште, нити је служио као светионик. О изгледу статуте имамо веома мало података и нема никакве потврде за тврдње да је носио копље, мач или бакљу. Статуа никада није обновљена, мада много познији писци тај подвиг приписују римским владарима (Нерон, Хадријан). „Податак" да је статуа и даље постојала у VII веку н. е., да су је арапски освајачи истопили а добијену бронзу продали трговцу који је пренео у Сирију (на 900 камила!) у ствари је фабулозна конструкција која се налази у једној јединој (иначе крајње непоузданој) средњовековној хроници. Статуа се није налазила на постољу висине 15 m, нити на стубу нити је (како су неки византијски и ренесансни аутори мислили) у ствари била стуб! Претеривања у погледу димензија кипа (више од једног километра код неких аутора) и материјала од којег је наводно направљена (помињу се сребро, слоновача али нарочито злато) представљају димензију за себе.

Монографија Натана Бадуа *Колос са Родоса* писана је са двојаком амбицијом. С једне стране, она нуди синтезу и преглед постојећих научних знања о овом споменику. С друге, она настоји да понуди нове одговоре на нека важна питања, решења до којих је аутор дошао после вишегодишњег истраживачког рада. На оба поља најновија монографија представља импресивно достигнуће. Не памтим када сам последњи пут прочитао стручан текст са толиким уживањем. Рад је изворно написан на француском језику, али се енглески превод (направљен од стране аутора, уз помоћ Џејсона Хариса) појављује први. Упркос наслову, ова монографија је претежно историјско и филолошко истраживање. Највише археологије тј. анализе материјалних остатака, има у другој половини четврте главе (стр. 79–95).

Текст је подељен на седам поглавља. У првом („Уздизање Хелија") говори се о настанку и историји Хелијевог култа на острву Родосу. Друго поглавље, насловљено „Колоси", истражује порекло и развој именице κολοσσός. Реч изворно није означавала „гигантску, колосалну статуу" како и даље стоји у неким стандардним речницима, нити је у питању термин негрчког, можда анадолског порекла, како су мислили неки филолози старије генерације. Испрва се среће готово искључиво у дорском и култном контексту. Међутим, изгледа да је специфично означавала људски лик који стоји у укоченој, непокретној пози, спојених ногу, руку сложених уз бокове. Херодот користи израз „колос" у том значењу за статуе које су гигантске, али и такве које су људске величине, па чак и за оне минијатурне. Тек после пада Колоса са Родоса реч ће почети да се употребљава у значењу које задржава до данас.

Кратко треће поглавље („Уметник", стр. 52–63) посвећено је крајње скромном фонду познатих чињеница о креатору статуе, Харесу из Линда, и неким хипотезама које је било могуће формулисати на основу њих.

Четврта глава („Колос са Родоса") представља срце дела. Она се бави хронологијом, технологијом изградње, материјалом и изгледом статуе.

У овом поглављу аутор убедљиво развејава многе уврежене погрешне представе и несигурне хипотезе. Упркос многим покушајима да се таква нађе, немамо ниједну поуздано идентификовану копију статуе, било у виду мање статуе, рељефа, графита, цртежа или печата. Две појединости се ипак могу истаћи. Хелије је иконографски стандардно приказиван са круном или ореолом у виду сунчевих зрака, па је то вероватно био случај са овом представом. Као друго, реч *колос*, као и техничка ограничења, упућују на то да је Харес подигао прилично ригидну, непокретну фигуру, скупљених ногу, са рукама вероватно припијеним уз тело.

Пето поглавље, „Над морем и земљом", бави се симболиком и идеолошким аспектом статуе, претежно на основу извесних места у хеленистичкој поезији. Шесто поглавље, „Локација Колоса", посвећује највише простора показивању да су већине предложених локација статуе немогуће или бар тешко одрживе. Антички извори нам не казују где је кип био смештен, изузев значајне појединости да је био на светом земљишту, посвећеном Хелију, и да је, по ведром дану, могао да се види и са малоазијске, карске територије Родоса, удаљене око 18 km. Аргументи за смештање Колоса нпр. на акропољ или на агору су слаби и неубедљиви, док је лоцирање статуе на улазу у луку само средњовековна легенда.

Седма глава, најдужа у делу („Представа статуе", стр. 163–218) представља својеврстан „живот после смрти", историју идеје и представе Колоса у књижевности, уметности, предању и популарној култури после његовог пада. За разлику од претходних поглавља, овде је читалац затрпан задивљујућом масом информација. Свакако да би било могуће написати читаву књигу само на ову тему, и та књига не би била ни досадна ни сувишна. Број уметничких дела која приказују Колоса, ослањају се на њега, спомињу га или су њиме инспирисана је бескрајан. Од византијских, арапских и латинских рукописа, преко ренесансних и барокних слика, до Кипа слободе у XIX веку и филма који је снимио Серђо Леоне у XX, нижу се докази о утиску који је Колос оставио на машту човечанства. Текст се завршава кратким закључком.

Библиографија на крају рада је веома опширна и укључује импресиван избор радова на свим светским језицима. С обзиром на тематику и садржај, није изненађење да је Бадуова књига изузетно добро и богато илустрована, са преко стотину илустрација, укључујући и неке у боји.

Ако бисмо хтели да укажемо на мане овог рада, то би, пре свега, било повремено одсуство детаљне аргументације и доказа, које на моменте квари иначе врло повољан утисак. У тим случајевима читамо *ex cathedra* тврдње које би требало прихватити на веру. Баду, на пример, покушава да одбрани тезу да култ Хелија у организован облику није постојао пре оснивања града, 408. г. пре н. е., да је заправо основан, односно уведен, тек у тој прилици. Натпис који спомиње Хелија, а који се обично датира у средину V века пре н. е., Баду одлучује да датира после 408. уз напомену „палеографија одговара овом закључку" (стр. 10).[1] Како и на који начин – није нам речено. У *Седмој олимпијској оди*, спеваној око 464. г. пре н. е.

[1] *SEG* XXVII 481; *ZPE* 26 (1977), 157–158: ἆθλον ἐγ Ῥόδο παρ' Ἁλίο.

за Дијагору са Родоса, Пиндар говори о градовима на острву Родосу, које су основали три унука бога Хелија. „Била би грешка користити овај Пиндаров текст у прилог постојања култа Хелија на острву Родос пре синоикизма" (стр 11). И овде смо ускраћени за образложење и разлоге. У исту категорију непотврђених хипотеза спада и Бадуова тврдња да је „Хелије био чисто политички бог, а никада предмет значајног обожавања од стране народа" (стр. 162).

Ови мањи методолошки пропусти ипак не мењају у целини позитивну оцену новог рада. Он је сјајан пример употребе разноликих и често проблематичних извора, као и сналажења у непрегледној маси модерне литературе, да би се дошло до приступачне и убедљиве целине. Појавом Бадуове монографије велики део старије али и текуће литературе о Колосу постаје застарео.

Немања Вујчић
Филозофски факултет
Универзитет у Београду